



یادداشت

تأثیر استقلال و اقتدار بانک مرکزی بر تقویت اقتصاد

مهرداد ذاکری

سرپرست معاونت حقوقی و امور مجلس بانک مرکزی



طی دهه‌های گذشته کشورهای متعددی سعی کرده‌اند با بازنگری نقش و جایگاه بانک مرکزی از طریق تصویب یا اصلاح قوانین مرتبط، استقلال این نهاد را در پیگیری اهداف مشخص، بویژه مهار تورم فراهم کنند. در نتیجه این تغییرات، طی دهه‌های گذشته میانگین نرخ تورم بسیاری از این کشورها روند نزولی را سپری کرده و در سطوح نسبتاً پایینی تثبیت شده است. علاوه براین، تفکیک گروه‌های کشوری برحسب میزان استقلال بانک مرکزی نشان می‌دهد هر چه استقلال بانک مرکزی کمتر باشد، نرخ تورم و نوسانات آن بیشتر است و این حتی در اقتصادهای پیشرفته که از کیفیت نهادهای بالاتری نیز برخوردار هستند، مصداق دارد.

ضرورت بازنگری قوانین

بررسی‌ها نشان می‌دهد عدم موفقیت بانک مرکزی در دستیابی به مهم‌ترین مأموریت این نهاد که همان مهار تورم و ثبات قیمت‌ها است، ضرورت بازنگری قوانین مرجع پولی با تأکید بر رفع چالش‌های حقوقی و قانونی در راستای استفاده فعال از ابزارهای سیاستی و نظارتی این نهاد را برجسته می‌کند. انتظار می‌رود در نشست‌های تخصصی با آسیب‌شناسی دقیق استقلال بانک مرکزی و تبیین شکاف بین وضع موجود و وضعیت مطلوب؛ ارائه پیشنهادات و توصیه‌های سیاستی نقش مؤثری در پر کردن این شکاف داشته باشد و بتواند با ارائه تصویری از نقاط ضعف، قوت، تهدیدها و فرصت‌های طرح جدید بانک مرکزی که در جریان است، ضرورت اصلاح و رعایت همه جوانب در تصویب نهایی آن را برجسته کند تا قانونی مترقی و متناسب با مقتضیات روز تدوین شود.

نبود کارایی و اثربخشی طی سال‌های اخیر

بررسی مبانی و ابعاد استقلال بانک مرکزی نشان می‌دهد طی یک دهه اخیر استیلاي تصمیمات دولتی بر بانک مرکزی در راستای تأمین منابع مالی دولت بویژه تأمین کسری بودجه، مهم‌ترین بحث در کاهش استقلال بانک مرکزی است که به نوبه خود زمینه کاهش شفافیت و تضعیف استقلال و مشکلاتی را در سایر ابعاد به همراه دارد. لازم به ذکر است طی یک دهه اخیر سلطه مالی فراگیر دولت، ناترازی اشخاص مالی نهادی و کم‌عمق بودن بازارهای مالی در اقتصاد ایران، تکانه‌های خارجی و تحریم‌های مالی و تجاری، اثرات نامطلوبی بر محیط کلان اقتصاد ایران گذاشته است، به گونه‌ای که به‌رغم ضرورت اعطای استقلال عملیاتی به بانک مرکزی، این تحولات برای دستیابی به مهار تورم و ثبات اقتصاد کلان کافی نخواهد بود چراکه طی سال‌های اخیر سیاست‌های پولی بانک مرکزی کارایی و اثربخشی لازم را نداشته است. بنابراین اصلاح ساختارها و قوانین موجود ضروری است، به نحوی که اقتدار و همچنین استقلال بانک مرکزی از جنبه‌های مختلف تأمین شود. بسترسازی برای تحقق این موضوع باید در صدر مهم‌ترین اولویت‌ها قرار گرفته و در جریان تصویب قوانین، مورد توجه قرار گیرد.

پرسش‌های قابل تأمل

در مجموع نکته اساسی این است که با تصویب و اجرای قانون جدید بانک مرکزی که طی سال‌ها و دهه‌های آینده جایگزین قوانین پولی و بانکی قبلی خواهد شد، آیا دغدغه‌های اساسی مورد توجه قرار گرفته است؟ در این راستا باید به این سوآلات پاسخ داده شود:

- آیا این قانون به اصلاح نظام حکمرانی پولی برای نیل به ثبات اقتصادی منجر خواهد شد؟
- آیا این قانون معطوف به نیازهای واقعی کشور در حوزه سیاستگذاری پولی است؟
- آیا تقویت جایگاه و بهبود اثربخشی بانک مرکزی در حوزه قانونگذاری پولی و بانکی کشور محقق خواهد شد؟
- آیا این قانون به اصلاح و تقویت همه‌جانبه نظام مالی کشور برای پاسخگویی به نیازهای اقتصاد ملی منجر خواهد شد؟
- قانون بانک مرکزی تا چه میزان بر چالش هماهنگ‌سازی و پایداری سیاست‌های پولی، مالی، ارزی و تجاری فائق خواهد آمد؟
- آیا در قانون بانک مرکزی اصلاحات حقوقی از ضمانت اجرایی و استحکام لازم برخوردار است؟

برنامه عملیاتی تدوین شود

درسال‌های اخیر بانک مرکزی با توجه به مجموعه ابزارهایی که در اختیار دارد، با محدودیت‌های جدی در تعدیل آثار پولی و تورمی سیاست‌های مداخله‌ای و تصمیمات مواجهه بود. همچنین در کنترل رشد شاخص‌ها، حمایت از رشد اقتصادی و حفظ ارزش پول ملی، چالش‌های اساسی داشت، لذا بازنگری در قوانین بانک مرکزی هر چند ضروری است، اما کافی نیست. لازم است وظایف سایر بخش‌های حاکمیتی در تحقق اهداف در نظر گرفته شده برای بانک مرکزی احصا و برنامه عملیاتی برای آنها تدوین شود تا بدین منظور هدف ثبات اقتصادی در ابعاد کلان محقق شود. بر این اساس بازنگری ایجاد شده در قانون بانک مرکزی نیز متمرثمر واقع می‌شود و به انتظارات حاصل از آن پاسخ داده خواهد شد.

الزامات ضروری

سیاستگذاری در حوزه‌های مختلف اقتصاد کلان مستلزم مراحل مختلفی از قبیل تبیین الزامات محیط سیاستی (اقتصادی-سیاسی)، معرفی ابزارهای کارآی سیاسی، تبیین اهداف غایی و میانی کمی، پیش‌بینی دوره زمانی تحقق اهداف، و نهایتاً طراحی سیستم پایش مجموعه‌فرایندهای سیاستگذاری است. بر این اساس به برخی از الزامات دستیابی به اهداف این قانون، اشاره می‌شود.

با توجه به موارد مذکور، اصلاح نظام حکمرانی اقتصادی، اصلاحات ساختاری سیاست‌های بودجه‌ای و انضباط مالی دولت، اصلاح نظام تأمین مالی اقتصاد، اصلاح نظام بانکی و حل‌وفصل مالی بانک‌های ناسالم و مشکل‌دار و همچنین احصای وظایف سایر بخش‌های حاکمیتی در تحقق اهداف و هماهنگی با سیاست‌های بانک مرکزی، برخی از الزامات مدنظر به شمار می‌آیند.



تنظیم طرف عرضه

بحث تأمین مضاعف ارز برای واردات رسمی چالشی بود که در یکی دو سال اخیر تلاش شده است به صورت حداکثری کنترل شود. با بخشنامه‌ها و سازکارهای جدید لحاظ شده در بانک مرکزی مانند ممنوعیت تخصیص ارز به شرکت‌هایی که از طریق بازار آزاد ارز خریداری کرده‌اند، عملاً این هدف محقق شده است

عکس:

بانک مرکزی



اقدامات بانک مرکزی، عامل اصلی ریزش دلار

جوسازی منتقدان دولت درباره خبر درمانی

گزارش

اواخر هفته گذشته محمدرضا قرزین رئیس کل بانک مرکزی در جلسه شورای هماهنگی اقتصادی سران قوا با اشاره به کاهش قابل توجه تورم ماهانه بخش تولید در اردیبهشت سال ۱۴۰۲ نسبت به اردیبهشت سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱ گفت: تورم ماهانه اردیبهشت سال ۱۴۰۲ در حالی به ۳٫۲ درصد رسیده که این رقم در سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰ به ترتیب ۵٫۸ و ۹٫۷ درصد بوده است.

تورم نقطه به نقطه شاخص بهای تولیدکننده در اردیبهشت سال جاری با ۸٫۳ درصد کاهش نسبت به ماه قبل به رقم ۲۲٫۴ درصد رسید. این در حالی است که تورم نقطه به نقطه در اردیبهشت ۱۴۰۰ عدد ۱۰۳٫۱ درصد را ثبت کرده است.

رئیس کل بانک مرکزی بخشی از این کاهش را ناشی از مدیریت منابع و مصارف ارزی و جلوگیری از درگیر شدن نظام تولیدی با تنش‌های ارزی در چهارچوب سیاست تثبیت بانک مرکزی دانست و پیش‌بینی کرد با تداوم سیاست‌های حمایتی بانک مرکزی شاهد کاهش هزینه‌های تولیدکنندگان در ماه‌های آینده خواهیم بود که این اتفاق تأثیر قابل توجهی بر کاهش تورم در بهای کالا و خدمات در ماه‌های پیش‌رو خواهد داشت.

هرچند رئیس کل بانک مرکزی به نازکی جزئیات مهمی از اقدامات این بانک برای کنترل چالش‌های مربوط به بازار ارز و تجارت خارجی از طریق اعمال سیاست‌های تثبیت اقتصادی مطرح کرده‌است اما بسیاری از منتقدان دولت با مطرح کردن مباحثی مثل خبر درمانی، ارزپاشی و... تلاش‌های جدی را برای کوچک شمردن دستاوردهای سال ۱۴۰۲ در حوزه کنترل التهابات اقتصادی آغاز کرده‌اند.

در واقع اگرچه برخی رسانه‌ها خبرهای مثبت سیاسی را عامل اصلی کنترل نرخ ارز می‌دانند، اما بررسی‌ها حاکی از آن

شده است. این اقدام به نوبه خود تقاضای ارز در بازار آزاد را به صورت جدی کاهش داده است. در همین راستا اعلام شد از این پس به شرکت‌هایی که از بازار آزاد ارز تأمین کرده باشند از سامانه‌های رسمی ارز تخصیص نخواهد یافت. همواره دلیل اصلی جهش ارز بخصوص در ۵ سال گذشته مربوط به التهابات در حوزه حواله‌وارداتی بوده و انتظارات تورمی شده‌است که در پی آن شاخص‌های تورم نقطه‌ای و ماهانه مصرف‌کننده در کنار تورم تولیدکننده، افت قابل ملاحظه‌ای را تجربه کرده‌اند. در ادامه با مطرح کردن مجموعه اقدامات بانک مرکزی در ۴ ماه اخیر تلاش می‌کنیم تاحدودی شرایط جدید اقتصاد کشور را تشریح کنیم تا مشخص شود به کدام دلیل برخلاف اظهارنظرها و قضااسازی‌ها در مورد جهش ارز در بهار امسال شاهد ریزش گسترده در بازارهای دلار، طلا، مسکن و خودرو هستیم.

بعد از راه‌اندازی بازار مبادله طلا و ارز در تاریخ ۲ اسفند، به صورت رسمی سیاست تثبیت ارزی کلید خورد. این در حالی است که بعد از شوک پاییزو زمستان، تقاضای بسیار گسترده‌ای برای واردات کالا در سامانه‌های وزارت صمت و بانک مرکزی ثبت شده بود.

براین اساس سیاستگذار ارزی وظیفه داشت در کنار تأمین ارز از محل صادرات، نسبت به تقاضای غیرواقعی ایجاد شده ناشی از تشدید انتظارات تورمی، اصلاحات لازم را در دستور کار قرار دهد. به این ترتیب در کنار سیاست تثبیت ارزی، در سطح جزئی تر اقداماتی برای مهار تقاضای کاذب و غیرواقعی در بازار حواله‌وارداتی در دستور کار قرار گرفت. در گذشته سازگار تجارت خارجی به این شکل بود که حتی بدون ثبت سفارش، کالا وارد بندار و محوطه‌های گمرکی می‌شد و سپس تشریفات مربوطه، از ثبت سفارش تا تخصیص و تأمین ارز صورت می‌گرفت.

حالا بر اساس رویه‌های جدید و به استناد قوانین مبارزه با پولشویی، ورود کالا بدون مجوز تخصیص ارز محدود

ریال، استفاده از شیوه دپوزیت است که اخیراً این شیوه در بحث ثبت‌نام خودروهای تولید داخل و وارداتی به کار گرفته شده است.

در بخشنامه ده‌ماه ۱۴۰۱ بانک مرکزی برای مدیریت بازار ارز و جلوگیری از ایجاد درخواست‌های غیرواقعی تخصیص ارز تدوین شده، بانک‌ها موظف شدند در زمان ایجاد/تمدید گواهی ثبت آماری (بابت اصل و کارمزد) متناسب با زمان ایجاد و نوبت تمدید گواهی ثبت آماری (به میزان ۵ الی ۱۰ درصد) نسبت به مسدودسازی معادل ریالی مبلغ ارزی مورد درخواست به نرخ فروش حواله ارز مندرج در سامانه معاملات الکترونیکی ارز (ETS)

در این بین باید توجه داشت بحث تأمین مضاعف ارز برای واردات رسمی چالشی بود که در یکی دو سال اخیر تلاش شده‌است به صورت حداکثری کنترل شود. با بخشنامه‌ها و سازکارهای جدید لحاظ شده در بانک مرکزی مانند ممنوعیت تخصیص ارز به شرکت‌هایی که از طریق بازار آزاد ارز خریداری کرده‌اند، عملاً این هدف محقق شده است.

بازگشت ارز صادراتی با کدام سازگار تسریع شد؟

بررسی‌ها نشان می‌دهد مجموعه سه اقدام اشاره شده در حوزه کنترل تقاضای ارز، نقش پررنگی ایفا کرده است. این در حالی است که در حوزه الزام بازگشت ارز صادراتی و تخصیص بموقع ارز برای تقاضای وارداتی واقعی نیز باید شفاف‌سازی صورت گیرد.

بعد از راه‌اندازی بازار مبادله طلا و ارز، الزام بازگشت ارز صادراتی با شدت بیشتری دنبال شد. در این راستا اشاره شد، اعمال همزمان سازکارهای مبتنی بر سیاست تثبیت اقتصادی شامل کنترل تقاضای کاذب در حوزه واردات رسمی و تغییر سازکارها در راستای تسریع بازگشت ارزهای صادراتی از سوی بانک مرکزی، منجر به مهار انتظارات تورمی شده است که در پی آن شاخص‌های تورم نقطه‌ای و ماهانه مصرف‌کننده در کنار تورم تولیدکننده، افت قابل ملاحظه‌ای را تجربه کرده‌اند.

تنبیه شدید بانک‌هایی که عملکردضعیفی در مبارزه با پولشویی دارند

بانکی در حوزه مبارزه با پولشویی ضعیف عمل کند، مانع رشد ترازنامه آن خواهیم شد و این بالاترین تنبیه برای یک بانک است؛ چرا که این مجازات تأثیر بسزایی در زمینه رشد مالی بانک ایجاد خواهد کرد.

وی در خصوص اقدامات بانک مرکزی در زمینه سامانه‌های بانکی نیز گفت: سامانه ذینفع واحد در زمینه مبارزه با پولشویی و شناسایی شبکه‌ها کمک شایانی می‌کند و امیدوارم هستیم بزودی داده‌های اولیه این سامانه در اختیار بانک‌ها قرار گیرد.

سروش با بیان اینکه در اختیار داشتن داده‌ها و اطلاعات کافی و قابل اتکا به

کنترل می‌کند.

وی افزود: این امر از تابستان سال ۱۴۰۱ با تأکید بیشتری همراه شد که آثار آن نیز در کنترل رشد نقدینگی نیمه دوم سال، کاملاً مشهود بود. مقام مسئول بانک مرکزی گفت: طی یک سال گذشته، ضمن بازنگری در دستورالعمل‌ها، با کمک مدل‌های کمی و کیفی و با بکارگیری تعداد زیادی از متغیرها، به هر

بانک نمره‌ای اختصاص یافت و آن نمره، ملاک رشد ترازنامه بانک است و اگر بانک از این رشد تخطی کند، بلافاصله با ابزارهای قانونی از جمله افزایش در سپرده قانونی و یا معرفی به هیأت انتظامی مواجه خواهد شد. سروش تأکید کرد: اگر

معاون نظارت بانک مرکزی در جلسه هماهنگی و هم‌اندیشی با مدیران مبارزه با پولشویی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری بر فرهنگ‌سازی در لایه‌های مختلف به منظور مبارزه با پولشویی تأکید کرد و گفت: اگر بانکی با توجه به ارزیابی‌های بانک مرکزی در حوزه مبارزه با پولشویی ضعیف عمل کند، مانع رشد ترازنامه آن خواهیم شد.

به گزارش بانک مرکزی، در این جلسه ایبدر سروش با تأکید بر جایگاه ویژه واحدهای مبارزه با پولشویی در نظام بانکی به بحث کنترل ترازنامه بانک‌ها اشاره کرد و گفت: بانک مرکزی با رشد ترازنامه بانک‌ها، نقدینگی را در کشور



همراه استفاده از فناوری‌های نظارتی مناسب دو‌الزام اصلی برای اعمال نظارت هوشمند بر بانک‌ها است، افزود: در خصوص دریافت اطلاعات و داده‌ها دو گام اصلی در نظر گرفته شده که توانان در حال پیگیری است. این دو گام شامل پیاده‌سازی نظام حاکمیت داده در بانک مرکزی و بانک‌ها و تکمیل پایگاه‌های داده‌ای که اطلاعات آن در شبکه بانکی نیست و باید از وزارتخانه‌ها و دستگاه‌های اجرایی دریافت شوند، می‌شود.

معاون نظارت بانک مرکزی با بیان اینکه جلسات دوره‌ای مدیران مبارزه با پولشویی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری زمینه بحث و بررسی برنامه‌های فعلی آنها باشیم.